

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 21

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

9 квітня 2020 р.

УКРАЇНА

Тернопіль

2020

Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 21):
матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції /
Збірник тез доповідей: випуск 21 (м. Тернопіль, 9 квітня 2020 р.). -
Тернопіль, 2020.- 84 с.

УДК 340 (063)
ББК 67.0я43

ISSN 2617-2364

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які
оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

*Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції
включаються до наукометричної бази даних "PIHЦ/RSCI".*

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не
завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно
збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.
Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові
керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів
конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**НАРИСИ З ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ
СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ**

Григор'єва Вікторія Василівна

доцент кафедри спеціально-правових дисциплін Донецький державний університет управління

Сучасна правова наука максимально наблизилась до розуміння феномену судової влади відзначаючи усю його глибину й багатогранність та з розумінням накопичених питань, що залишаються не розв'язаними й поставанням нових викликів сьогодення. Важливим елементом о процесі пізнання є аналіз історичного розвитку, як зазначав видатний німецький філософ К. Ясперс складовими сучасної історичної свідомості є розуміння історії як незавершеного процесу, що розвивається, складовою якого є сьогодення; орієнтація на єдність людства, яка є тепер більш глибокою і конкретною, ніж дотепер та розуміння нерозривності історії та сучасності [1, с. 271-276].

Формування судової влади на українських теренах має значну історію та особливості, які слід досліджувати крізь призму впливу інших держав, так як у різні часи українські землі перебували під владою Росії, Польщі, Литви та Австрії.

Появу судових органів в Україні дослідники пов'язують із періодом Київської Русі, коли суд ще не був відділений від адміністрації [2, с. 82]. Зокрема, в Уставі князя Володимира (980-1015 рр.) про церковні суди йдеться про те, що торгові міри і ваги передаються під охорону духовенства і церковних судів. Це було кращим доказом того, що Київська Русь приділяла величезну увагу торгівлі та її правовій регламентації [3, с. 186-188]. Так, у найважливішій пам'ятці давньоруського законодавства, Руській Правді, міститься ряд спеціальних постанов про купців (місцевих торговців), про гостей (мали право торгівлі в різних містах) та інших норм, що підтверджує думку про відокремленість, вже в ті часи, торгового права від загальноцивільного [3, с. 209-231].

Серед судових органів Київської Русі необхідно виділити перш за все суд общини як найбільш давній судовий орган. Община судила відповідно до звичаєвого права. Але зі зміцненням державності все більша кількість справ підлягала князівській юрисдикції. Князь судив сам або через посадників та тіунів.

Перше згадування про торговий суд зустрічається в Уставній грамоті новгородського князя Всеволода Мстиславовича 1135 року, яку він надав церкві Св. Іоанна Предтечі на Опоках. При цій церкві була створена Іванівська купецька спілка («Іванівське сто») і засновувався торговий суд. [4, с. 46].

Псковська судна грамота 1397 року також містить низку норм, які регулювали торговельні справи (про докази в торгівлі, про страту злодія, пійманого на торгу тощо) [5, с. 331-342].

Судебник 1497 року зберіг і підтвердив деякі торгові статті Руської Правди і, крім цього, наділив особливими правами деяких представників купецтва. Судебник встановив загальне правило, за яким навіть намісники і воєводи не повинні були судити без «лучших людей», і надав право здійснювати правосуддя над торговцями і ремісниками міським старостам і виборним цілувальникам.

Важливим етапом розвитку судів стало прийняття Соборного Уложення 1649 року, в якому питанням судочинства присвячена глава «Про суд».

З часом все більша необхідність виникала у створенні торговельного (комерційного) суду в Одесі, що відбулося відповідно іменного указу від 01.05.1803 року з наступною значною подією, що відбулася 10.03.1808 року, коли було затверджено Устав комерційного суду для Одеси.

До кінця XIV ст. суд Великого князівства Литовського був подібний до суду Київської Русі. Вся повнота судової влади належала князю. Окремо існував церковний суд. Свої суди мали міські та сільські громади. У результаті розвитку державно-правових інститутів на кінець XIV ст. склалася така система судів: великокнязівський – суд з необмеженою компетенцією, територіальні суди (обласні, суди державця-намісника), домініальні - одноосібні суди магнатів та шляхти над селянством, земські суди – у всіх повітах, гродські (замкові) – вони судили шляхту, міщан та селян, яких звинувачували у важких кримінальних справах, підкоморські суди розглядали суперечки про землю, у громадах діяли найдавніші за часом громадські (копні) суди.

Судова система Лівобережжя України у другій половині XVII – XVIII ст. виступала важливою ланкою у державному апараті Гетьманщини. Вона мала складну та розвинену внутрішню структуру, яку можливо класифікувати за різними критеріями. До судів спеціальної компетенції можна віднести вищі суди Гетьманщини у військових та політичних справах, духовні, домініальні, цехові, купецькі, ярмаркові та митні суди. Особливістю устрою цехового суду була його багатоступеневість: суд цехмейстерів та суд загального збору цеху, тобто передбачала наявність апеляційних інстанцій у системі цехового суду, що забезпечувало йому автономну обмеженість у системі міського

самоврядування. Інстанцією, яка надавала остаточність рішенню цехового суду був магістратський (ратушний) суд [7, с. 37].

Ярмаркові та митні суди мали спеціальну компетенцію і створювалися полковими та місцевими правліннями при необхідності вирішення цивільно-правових спорів та конфліктів, які мали місце при проведенні ярмарків, торгів та при перевезенні товару через митні пункти [8, с. 40].

Серед купецьких судів особливе місце займав суд Грецького ніжинського братства. Цьому суду були підсудні цивільні справи, які виникали між грецькими купцями – членами братства, а також справи осіб, які знаходяться в usługовуванні. Юрисдикція цього суду розповсюджувалася і на справи купців братства з румунськими, вірменськими та іншими іноземними купцями. Остаточні рішення за такими справами приймав гетьман.

Розвиток судової системи, що відбувався в Австрії, відбувався і в Галичині, після її входження 1772 р. до складу Австрійської імперії і в подальшому – у складі дуалістичної Австро–Угорської держави (монархії).

Певним досягнення у судочинстві, так, у середині XVII ст. було суттєво обмежене церковне судочинство що було прогресивно за тих часів. Загальна ситуація у судочинстві Австрії виглядала так: у найнижчій ланці судочинства (для кріпаків) діяли домініальні суди, де судочинство здійснював сам феодал або, від його імені, «мандатори» або «юстиціарії» [9, с. 28].

Тому звертаючись до історичних витоків формування судової системи, зокрема створення господарських (торговельної, комерційної) судів на теренах України, можна простежити послідовну реалізацію об'єктивної необхідності у створенні спеціальних судових установ або спеціальних підрозділів у складі загальних судів для вирішення господарських спорів, удосконалення їхньої діяльності, розвиток нормативно-правової бази, зародження сучасних господарсько-процесуальних інститутів побудованих на принципах відсутності формалізму та спрямовані на швидке розв'язання спору.

Література:

1. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Карл Ясперс ; [М. И. Левина (сост.), М. И. Левина (пер.), П. П. Гайденко (сост.)]. – [2.изд.] – М.: Республика, 1994. – 527 с. – (Мыслители XX века)
2. Притика Д.М. Правові засади організації і діяльності органів господарської юрисдикції та шляхи їх удосконалення. К.: ІнЮре, 2003. 328 с.

3. Договор Руси с Византией 944 г. Государство и право Киевской Руси. М.: Юрайт, 1999. 311 с.
4. Янин В.Л. Проблемы социальной организации Новгородской республики. История СССР. – 1970. – № 1. – С. 44-54
5. Псковская судная грамота // Российское законодательство X-XX веков. Под ред. О.И. Чистякова: в 9 т. М., 1984. Т.1. 430 с.
6. Пащук А.Й. Організація судів на Україні в другій половині XVII ст. Харків: ХДУ, 1961. 256 с.
7. Падох Я. Грунтове судочинство на Лівобережній Україні у другій половині XVII – XVIII століття. Львів: Наук. т-во ім. Т. Шевченка, 1994. 194 с.
8. Тищик Б.Й. Історія держави і права Австрії і Австро-Угорщини (X ст. – 1912 р.р.). Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. 80 с.